

Inhoud

Voorwoord	vii
Inleiding	xi
Dankbetuiging	xvii

Deel 1

Toelichtingen

1	Mythen – een tijdcapsule	3
2	De levensboom – Yggdrasil	32
3	Goden en reuzen	41
4	Kosmische schepping	57
5	De schepping van de aarde	65
6	De rijken van de natuur	72
7	Rig, Loki en het denkvermogen	82
8	Dood en wedergeboorte van de mens	86
9	Inwijding	90

Fotografische reproducties uit <i>Codex Regius</i>	104
--	-----

Deel 2

Aantekeningen, vertaalde liederen en verhalen

10	Völuspá (<i>De profetie van de Sibille</i>)	113
11	Gylfaginning (<i>De apotheose van Gylfè</i>)	130

12	Hávamál (<i>De woorden van de Verhevene</i>)	134
13	Vafrudnismál (<i>Het lied van de illusie</i>)	166
14	Thor en Loki in Jotunheim (<i>Reuzenheim</i>)	182
15	Hymiskvædet (<i>Het lied van Hymer</i>)	187
16	Grimnismál (<i>Het lied van Grimner</i>)	202
17	Trymskvædet (<i>De diefstal van de hamer van Thor</i>)	220
18	Kvædet om Rig (<i>Het lied van Rig</i>)	227
19	Loki steelt het Brisinga-juweel	238
20	Grottasöngur (<i>Het lied van de molen</i>)	242
21	Völundskvædet (<i>Het lied van Völund</i>)	253
22	Lokasenna (<i>Loki's schimpdicht</i>)	265
23	Allvismál (<i>Het lied van de Alwetende</i>)	279
24	Grogaldern en Fjölsvinns Ordskiye (<i>De tover- formules van Groa en De gedachtewisseling met de Ergwijze</i>)	288
25	Skirnismál (<i>Het lied van Skirner</i>)	306
26	Vägtamskvædet (<i>Het lied van de pelgrim</i>)	318
27	Odens Korpgalder (<i>Het lied van Odins lijk of Het lied van Odins raven</i>)	326
28	Samenvatting	336
	Uitspraak van de termen in de Edda	342
	Verklarende woordenlijst	344
	Bibliografie	355
	Over de schrijfster	359
	Index	361

Voorwoord

Een groot aantal mensen die van de Edda of de Oud-Noorse mythen hebben gehoord, denken daarbij hoofdzakelijk aan Balder, de zonnegod, die door een twijg van de maretak werd gedood; of ze roepen misschien het beeld op van een machtige Thor, die met donder en bliksem slingert, en die met zijn voetstappen de aarde doet beven. Of misschien herinneren ze zich Loki, de onruststoker, die ondeugend is zonder kwaadaardig te zijn, en die voortdurend moeilijkheden schijnt op te roepen, en toch telkens weer door verbeeldingskracht en intelligentie de moeilijkheden oplost die hijzelf heeft veroorzaakt.

De Maskers van Odin is een uitdagende studie van ‘de Oud-Noorse wijsheid’. Hoewel in dit boek de verschillende aspecten en vormen worden geschilderd die Odin aanneemt om kennis op te doen van de negen werelden die door goden en reuzen, mensen, elfen en dwergen worden bevolkt, heeft Elsa-Brita Titchenell een meeromvattend doel op het oog. Ze is een serieuze onderzoeker van zowel de Edda als de theosofie, en haar weefgetouw heeft een kosmisch bereik, waarbij de schering de *theosophia perennis* of eeuwige god-wijsheid symboliseert en de inslag de Edda is, waarvan zij de veelkleurige draden tot een kleurrijk en vaak inspirerend patroon van interpretaties weeft.

De oudste tradities van de wereld stellen dat lang geleden alle volkeren, hoever ook van elkaar gescheiden, de gemeenschappelijke erfgenamen waren van een geheel

van heilige waarheden die aanvankelijk door goddelijke wezens uit hogere regionen aan de eerste mensheden werden meegedeeld; en verder dat mythemakers uit elk land in meerdere of minder mate de doorgevers waren van deze archaische wijsheid/wetenschap. Tegen deze achtergrond neemt de schrijfster het op zich om enkele van de belangrijkste sagen van de Oud-Noorse Edda te interpreteren, waarbij ze deze opnieuw vertaalt uit de Zweedse tekst die ze dan vergelijkt met het IJslandse origineel. Haar doel is niet om alleen maar een andere versie van de Edda tot stand te brengen waarvan er al verschillende in het Engels beschikbaar zijn, zowel in proza als in versvorm, maar veeleer ‘om door te dringen tot de kern van de geïnspireerde betekenis’ die ligt verborgen in de mythische kennis van de wereld. Het zou volgens haar geheel uitgesloten zijn geweest om dit te proberen als er niet twee radicale veranderingen in het algemene denken waren opgetreden: ten eerste, het onthullen – ongeveer een eeuw geleden – van een belangrijk deel van de universele theosofische filosofie door H.P. Blavatsky en het bevrijdende effect dat dit op de menselijke geest heeft gehad, en ten tweede, de nieuwe ontwikkelingen in de westerse wetenschap.

In Deel 1 schetst Elsa Titchenell de hoofdkenmerken van de belangrijkste karakters die een rol spelen in het drama van de schepping van de kosmos en van de aarde zoals deze in de Edda zijn opgetekend; daartoe behoren de geschenken aan de vroege mensheid van geest, denkvermogen en levenskracht door de drie Asen (goden), zodat wij mensen na verloop van tijd ‘godmakers’ kunnen worden. Ze brengt theosofische leringen en de huidige ontdekkingen van de astrofysica en fysica in verband met traditionele mythische symbolen en schildert de oude mythografen af als filosofen en wetenschappers van formaat. Voor de Oud-Noorse barden of *skalden* symboli-

seerde de wisselwerking tussen goden en reuzen de voortdurende interactie van geest en stof op een reeks van ‘niveaus’ of gebieden, terwijl de ‘levensrivieren’, ieder op hun eigen manier, bewegen door de huizen van de planetaire en solaire sferen binnen het rijk van Alvader-Odin.

In Deel 2 vormen de *Aantekeningen* van de schrijfster die aan de Liederen voorafgaan een waardevolle gids voor de lezer door het vaak verbijsterende doolhof van metaforen en symbolische toespelingen. De eerste sage is de bekende *Völuspá* of Profetie van de Sibille, waarin wordt verteld over de vorming van werelden, over Odins zoektocht naar wijsheid in de sferen van de stof, en over het ‘omvallen van de wereldboom’ wanneer de goden zich terugtrekken en de aarde niet meer bestaat – tot de Vala (sibille) uit de zee een nieuwe aarde ziet oprijzen wanneer alle kwaad is opgelost en de Asen terugkeren. In het Lied van de Verhevene lezen we over de ervaring die Odin volledig doormaakte toen hij negen nachten lang ‘aan de door de wind geteisterde boom hing’, de levensboom, zodat hij ‘de runen zou kunnen bezielen’ en de mede van alwetendheid zou kunnen drinken.

Bij het opnieuw verwoorden van lied na lied is er veel om van te genieten en van te leren, terwijl ieder lied zijn eigen verhaal en waarheid te vertellen heeft. Inderdaad wordt maar een gedeelte van het beschikbare materiaal behandeld, en dit is voornamelijk ontleend aan de Poëtische of Oudere Edda van Saemund de Wijze. De schrijfster weet heel goed wat voor uitdaging de mysterietaal van de symboliek vormt zoals die door de dichter-filosofen van de oudheid werd gebruikt, maar zij hoopt dat anderen in dit ‘fragment van runen-wijsheid’ de stimulans zullen vinden om verder en meer volledig onderzoek te doen naar de Oud-Noorse verslagen.

Of zij nu schrijft als onderzoeker van de Edda of als

theosoof, als amateurwetenschapper, mythograaf, of vertaler, Elsa-Brita Titchenell heeft door haar heldere en scherpzinnige vakmanschap voor *De Maskers van Odin* een eervolle plaats verdiend in de literatuur over de Edda.

Grace F. Knoche

Inleiding

Begin jaren vijftig pakte de schrijfster op goed geluk een boek in de Theosophical University Library in Altadena – een prachtig gebonden deel over de *Edda* in het Zweeds. Hoewel ik van jongs af aan bekend was met tenminste enkele gedeelten van de Oud-Noorse ‘godenverhalen’, was dit de eerste keer dat ik de poëtische liederen van de Oudere Edda las. Terwijl ik de verzen vluchtig doornam en me verheugde over de schilderachtige ‘kennings’, genoot ik van de vreemde wendingen van de taal toen ik plotseling, als door de bliksem, werd getroffen door een schitterende flits van inzicht in de betekenis ervan, een verwijzing naar een grondwaarheid. Aanvankelijk was ik sceptisch en begon met grotere aandacht te lezen en raakte al snel ervan overtuigd dat de Edda een authentiek geschrift is dat behoort tot de heilige tradities van de wereld, een goudmijn van spirituele schatten en van de geschiedenis van de natuur. Dit wordt ook weergegeven door de Zweedse naam ervan: *gudasaga* – een goddelijk verhaal of *gōd-spel* – de Oud-Engelse vorm van het woord ‘gospel’ [evangelie].

Jaren later, na veel nauwkeurig onderzoek en vergelijking met andere mythen, was er zoveel bewijsmateriaal over de inhoud van de Edda bijeengebracht, dat het gerechtvaardigd leek om tenminste enkele fragmenten te verzamelen die een duidelijk herkenbare esoterische betekenis schenen te bevatten. Het was nodig om uit de grote

rijkdom aan materiaal in de Oud-Noorse mythen een selectie te maken, deels omdat er van veel verhalen verschillende versies zijn, en deels omdat dit boek als doel heeft om interpretaties van die mythen naar voren te brengen die in onze tijd van bijzonder belang zijn.

De meeste liederen en verhalen die hier zijn vertaald komen uit de *Codex Regius* – de ‘koninklijke codex’ – die duizend jaar geleden werd opgeschreven door Saemund de Wijze, hoewel hun inhoud ongetwijfeld veel langer bekend is geweest. Tegenwoordig is hun betekenis duidelijk als gevolg van twee schijnbaar onafhankelijke omstandigheden: ten eerste, het onthullen van een flink gedeelte van de universele theosofische filosofie aan het einde van de negentiende eeuw en de verruimende invloed die dit heeft gehad; en ten tweede de kort daarna volgende ontwikkeling van een meer verlichte wetenschap in het westen.

Het verhaal van de *Codex Regius* is op zichzelf fascinerend. Koning Frederik III van Denemarken stuurde Thormod Torfaeus naar IJsland met een open brief gedateerd 27 mei 1662 die hem machtigde om manuscripten te kopen en ander materiaal dat informatie bevatte over de geschiedenis van IJsland. Hij overhandigde deze aan de bisschop Brynjolv Sveinsson, die sinds zijn aanvaarding van het ambt van bisschop van Skalholt in 1639 een ijverig verzamelaar was van memorabilia. Kort daarna stuurde de bisschop een geschenk bestaande uit verschillende manuscripten aan de koning; Torfaeus maakte een catalogus hiervan die Gudbrand Vigfusson noemt in zijn Prolegomena tot de *Sturlunga Saga*. In deze collectie is het manuscript no. 6 en heeft als titel ‘Edda Saemundi; quarto’. Het was een schat van de koninklijke bibliotheek in Kopenhagen tot het een paar jaar geleden aan IJsland werd teruggegeven, waar het nu is ondergebracht in de Arna Magnússonar Verzameling. Niemand weet hoe bisschop

Brynjolv in het bezit ervan kwam, maar hij moet het ongeveer twintig jaar vóór de komst van Torfaeus hebben verworven want hij had op de eerste pagina ervan zijn eigen naam in het Latijn laten schrijven, *Lupus Loricatus* (samengetrokken tot *Ł*),¹ met de datum 1643; hij liet ook een kopie maken op wit perkament.

Er bestaan verschillende versies van gedeelten van de Edda. Eén collectie van handgeschreven teksten is die van Arne Magnusson, waarvan men aanneemt dat deze uit dezelfde bron afkomstig is als die van Saemund; een andere is de *Codex Wormianus* (waaraan de Lieder van Rig en van de Pelgrim zijn ontleend) en *Flatöboken*. De Toverformules van Groa, de Gedachtewisseling met de Ergwijze, en het Lied van Odins Lijk zijn uit Zweedse vertalingen van papieren kopieën; deze komen niet voor in de *Codex Regius*. Het Lied van de Molen komt uit Snorri's *Edda*.

De liederen die hier zijn weergegeven werden eerst vertaald uit de twee Zweedse versies van Gödecke en Sander, waarbij vaak rekening werd gehouden met de commentaren van de Zweedse kenner Viktor Rydberg; daarna werd het resultaat vergeleken met de *Saemundar Eddu* van Wimmer en Jónsson, een fotografische facsimile van het oudere IJslandse *Codex-Regius*-manuscript met een gedrukte vertaling tegenover elke pagina. Het is een doorlopende tekst zonder onderverdelingen waaraan alleen titels zijn toegevoegd om het begin van elk lied aan te geven. De meeste vertalingen verdelen de tekst in verzen van zes of acht regels zoals dat door het ritme wordt aangegeven, maar wij hebben in veel gevallen ervoor gekozen om de verzen als kwatrijnen te schrijven. Er is geen rijm, maar een allitererend patroon dat samen met de duidelijke

¹ Vgl. plaat 1 van de fotografische reproductie van de *Völuspá* uit het manuscript van de *Codex Regius* op blz. 105.

tetrameter die in vroeg epos veel wordt gebruikt de liederen een eigenaardige charme geeft.

De Edda bestaat uit twee hoofdafdelingen, zoals de meeste geschriften die een beschrijving geven van de schepping van de kosmos en de evolutie van de mensheid. De eerste heeft betrekking op de omringende wereld, de tweede op de 'helden': rassen van de mensheid en hun ontwikkeling door stadia van onvolwassenheid tot de denkende, zelfbewuste mannen en vrouwen die we zijn geworden. De laatstgenoemde verhalen maken soms gebruik van geografische elementen en van feitelijke historische gebeurtenissen om het veel grotere beeld te illustreren dat ze verbergen. Dit boek concentreert zich vooral op het vroege gedeelte, dat over grootse beginselen en universele gebeurtenissen gaat, en onderzoekt de basisfilosofie van de goddelijke natuur die overal in de wisselvalligheden van het menselijke lot geldt.

Bij het vertalen moesten helaas zowel de alliteratie als het metrum vaak worden opgeofferd, omdat ons doel veel meer is om het filosofische en wetenschappelijke belang over te brengen dan om alleen de poëtische stijl weer te geven. Er bestaan al verschillende Engelse weergaven in vers- en prozavorm, waarbij vele vergezeld gaan van gedetailleerde analyses van de versvormen die in het origineel werden gebruikt. Kortom, ons doel is niet om slechts nóg een vertaling te maken maar om te proberen door te dringen tot de kern van de geïnspireerde betekenis die in de mythen vaak verborgen ligt. Het interpreteren en verduidelijken van die innerlijke betekenis in de Edda wordt mogelijk gemaakt door onze toevlucht te nemen tot het belangrijkste verlichtende werk van onze tijd, *De Geheime Leer*, waarin de schrijfster, H.P. Blavatsky, een verbazingwekkende reeks mythen beschouwde en zowel de kosmogonie als de geschiedenis van de mens en de bestemming

van levende wezens uiteenzette. In dat boek liggen sleutels die aantonen dat hetzelfde majestueuze patroon aan de uiteenlopende uitdrukkingsvormen van verschillende mythische geschriften ten grondslag ligt; ons wordt een overzicht gegeven van het heelal, de periodiciteit van de activiteit en de rust ervan, en we zien hoe goddelijk bewustzijn zich periodiek weerspiegelt als een kosmos in ruimte en tijd.

Om de informatie te vinden die de Edda bevat, moeten we de etymologie van namen en hun bijbetekenissen onderzoeken, die in sommige gevallen talloos zijn. Hiervoor bleek Cleasby's *Icelandic Dictionary*, in 1869 voltooid door Gudbrand Vigfusson, van onschatbare waarde want deze bevat uitgebreide citaten van de oorspronkelijke manuscripten en biedt soms een opmerkelijk intuïtief inzicht. *Undersökningar i Germansk Mitologi* (Teutonische mythologie) door Viktor Rydberg bevat ook een nauwgezet onderzoek van termen en veel informatie.

Eén groot probleem bij een boek zoals dit is om het materiaal op een praktische manier te rangschikken zonder dat er al te veel herhalingen nodig zijn. De liederen worden vertaald weergegeven waarbij het karakteristieke ervan zo dicht mogelijk wordt benaderd en ieder lied wordt voorafgegaan door verklarende aantekeningen. Daarnaast wordt aan bepaalde thema's speciale aandacht geschonken; onvermijdelijk zullen enkele daarvan meer dan eens voorkomen hoewel elke benadering weer anders is. In de noten worden versnummers gegeven om aan te geven waaraan een interpretatie is ontleend. Het hoeft geen betoog dat in één passage vaak vele betekenissen liggen besloten, en vaak zijn het slechts hints die van de lezer enig persoonlijk inzicht vergen, want het is niet altijd mogelijk om elk symbool adequaat toe te lichten, en dat is ook niet nodig. De spelling van de namen is opzettelijk inconsequent, sommige

worden gegeven in het IJslands (bijv. Aesir²), andere in het Zweeds (bijv. Äger), om ze voor de lezer gemakkelijker herkenbaar te maken en ook omdat in veel gevallen de wortel van een naam in de ene taal een veelzeggende betekenis heeft maar in de andere taal niet voorkomt of een enigszins andere betekenis heeft. Er zijn ook veel gevallen waar IJslandse grammaticale varianten, of een Zweeds meervoud, of een bepaalde vorm, een anders bekend woord zowat onherkenbaar zou maken, waardoor in een vertaling onvermijdelijk compromissen nodig zijn. Ook waar het Zweeds å gebruikt hebben we de voorkeur gegeven aan het gebruik van de IJslandse á. Wanneer dat mogelijk is zijn namen vertaald om de lezer in staat te stellen zijn eigen interpretatie te vormen. Een verklarende woordenlijst en een index zijn toegevoegd.

² In de Nederlandse vertaling is hiervoor echter steeds de term Asen gebruikt.